

פגיעה מינית בילדים ונוער

בתהליך ההתפתחות וההתבגרות קיים צורך בסיסי ובריא לבוא במגע עם העולם, לבחון אותו ולהתנסות, על מנת לגבש זהות ייחודית. בהתאם, ילדים ונערים מופעלים מאינסטינקטים של סקרנות, הדחף למקובלות, לעתים דחפי המרד, אשר מסייעים להם בבניית זהותם האוטונומית והנבדלת מהדור הקודם. כהורים, אנשי חינוך, סבים וסבתות ומבוגרים אחראיים אחרים, אנחנו מנסים לשמור על האיזון שבין הקניית החופש לילדינו לחקור את העולם, לבין ההגנה עליהם, ושמירה על מקום בטוח עבורם לחזור אלינו "לתדלק", להיתמך ולחבקם (בין היתר תוך הקניית גבולות ברורים). במהלך ההתבגרות, הנער לכוד בין נאמנותו להוריו, למשפחתו ולמסורות בהן גדל, לבין הדחף לחיפוש והגדרה עצמיים, עד שמוצא את האיזון בתוכו, בין גיבוש זהותו הייחודית לבין שייכותו לסביבה הקרובה ולחברה בכלל. מתח התפתחותי זה מקדם את האנושות ומהווה מקור בלתי נדלה של התחדשות ורענון של החברה. במסגרת המאבק הפנימי הזה נחשפים ילדים ונערים לעיתים לטקסי מעבר חברתיים או מחתרתיים, מבחני אומץ ונאמנות, אשר משתלבים בבלבול הזהות האופייני לתהליך הגדילה.

במצב נתון זה ילדים ונערים נופלים קורבן לדמויות סמכותיות, כריזמטיות ומיוחדות, אשר מפעילות את קסמיהן עליהם. דמויות אלו יכולות להיות דודים, קרובי משפחה, מורים נערצים, דמויות מתחום הספורט והבידור ולעיתים ההורים עצמם או אפילו אחים. דמויות אלו מונעות לעיתים מצרכיהן שלהן ועלולות לנצל את המשיכה של הילדים והנערים כלפיהן. אחת הדרכים לניצול כזה היא הניצול המיני.

ילד או נער אשר נופל קורבן לדמות כזאת נקלע למשבר נורא של אמון בעולם ושל הבנת העצמי. הדבר מתרחש בשלב שבו גיבוש הזהות טרם הבשיל. הגבולות בין רצונותיו וצרכיו של הילד ולבין אלו של האחר עדיין אינם מגובשים, לעיתים אף לא התגבשה הבנה ברורה של "טוב" ורע", ובטח שלא התגבשה יכולת להבנת מורכבות בין השניים. לאור אלה, אותן הדמויות אשר מנצלות את כוחן על הילדים והנערים, טוות סביבן רשת הממלכדת אותם. רשת זאת מתבססת בראש וראשונה על רגשי האשם של הילדים והנערים, אשר נתונים לבלבול רב בין ההערצה או הערכה לאותה הדמות, לבין ההבנה שמהו לא טוב קרה כאן. על בסיס האשמה הדמויות הנצלניות מפעילות לעיתים כלים שונים. איומים מלחשוף את מעשה שכחים ביותר, זאת במקביל להאשמת הקורבן ב"פתינות". לעיתים קרובות עובר מסר שההתעללות היא בעצם מפגש מאד מיוחד ומהווה סוד השייך רק לשניים. במקרים לא מעטים, כאשר הילד או הנער מנסה להשתחרר, התוקף עלול להשתמש בתכסיס איום ההתאבדות אשר מגביר את תחושת האשמה והאחריות של הקורבן.

מצב זה, של קורבן מבולבל, נעשה חמור עוד יותר כאשר הסביבה משתפת פעולה עם ההתעללות המתמשכת או התקיפה. שיתוף הפעולה נעשה ביודעין או שלא ביודעין, בהתעלמות ושתיקה או באמירות ברורות.

במקרים רבים, ההתעלמות או ההכחשה של הסביבה הבוגרת והאחראית תופסת מקום מרכזי ביותר בזיכרון הטראומה, בשבר בגיבוש הזהות ובהבנית אמונות יסוד פוגעניות בהמשך. ההורים והקרובים האחרים יכולים לשתף פעולה מתוך חוסר אמונה שדבר כזה יכול לקרות או מהפחד מפגיעה בשלמות המשפחה, במידה והסיפור יתגלה. הפנטזיה המודעת או הלא מודעת שאם לא נעשה כלום "הכול יסתדר", עלולה למלכד את הקורבן באופן סופי במצב של בדידות איומה ובלבול נוראי. קורבנות של טראומה כזאת מפתחים מפה קוגניטיבית של העולם האומרת "אני לא בסדר". "העולם הוא מקום מסוכן" ו- "אני חסר אונים". חשוב להבין שלעיתים קרובות, קורבנות של תקיפה והתעללות מינית בילדות מתנתקים מהחברה ומונעים מעצמם להמשיך להתפתח. זאת, הן על בסיס חוסר אמון בסביבה האנושית ואשמה, אך גם מתוך תחושה חזקה שהם מסתובבים עם עולם פנימי נורא אשר מבחין אותם משאר האנושות.

כאשר ילדים ונערים נקלעים למצבים מורכבים כאלה ייצוב אישיותם נפגע ביותר, נוצרות "סכמות" של פגימות (אני לא בסדר, אני מופקר, אני סוטה מין, בגללי המשפחה תתפרק) ושל חוסר אונים. מצב שעלול להביא את הילד למכלול של סימפטומים: חוסר תפקוד, דיכאון, התקפי חרדה, שימוש בסמים, הגברת ההתנהגות המתירנית, אלימות וירידה בתפקוד ובלמודים, בידוד חברתי או הגברה של התנסויות חברתיות מסוכנות. לעיתים, בשל התחושה שאין מקום לביטוי המצוקה באופן מילולי או שאין מקום אפילו להרגיש אותה ברמה הפסיכולוגית, מופיעות תופעות פיזיולוגיות שונות כגון מיגרנות, כאבי בטן עזים ותופעות נוספות שלעיתים קשה למצוא להן הסבר רפואי גרידא.

במצב כזה של פגיעה, או אפילו חשד לפגיעה, ברשותו ומחובתו של המבוגר האחראי לפעול במספר דרכי התנהלות. דרכי ההתנהלות חשובות, הן להתמודדות עם מצב נתון והן למניעה: לא להתכחש לעובדה שזה עלול לקרות. במחיר של ויתור על הקניית אשליה שהעולם הוא מקום שכולו טוב, יש לדבר עם הילדים על כך שאפשרויות כאלה עלולות להתרחש בעולם. כמובן שאין כל מקום להטיל איימה על הילדים. חשוב שהדבר יעשה ברגישות יתרה ובהתאם לשפה והשלב ההתפתחותי של הילד. במידה וההורה (או כל מבוגר אחראי אחר) נתקל בקושי, יש להתייעץ עם איש מקצוע על אופי השיחה.

להחזיק באידיאולוגיה מוחלטת ובלתי מתפשרת האומרת שהילד בכל מקרה הוא הקורבן. ללא קשר למה שעשה או לא עשה, מתוך בלבול או מסיבה האחרת, הילד תמיד ייחשב לקורבן והבגיר לתוקף. לשם כך, יש להבין כי ילדים אינם אמורים לשאת באחריות על מעשים או אירועים שמבוגרים אמורים לשאת באחריות עליהם. זאת משום שהילד עדיין נתון בשלבי צמיחה מוקדמים והוא רק בתחילת יצירת מגע עם העולם וגיבוש זהות.

יש לתת גיבוי מוחלט לילד ללא ספקות מכל סוג. לעולם אין להתייחס לחשיפה על ידי הילד כהמצאה. למען הסר כל ספק- אפילו ילד או נער ש"מציא" אירוע של התעללות מינית הוא ילד או נער במצוקה ובראש ובראשונה יש להתייחס למצוקה ברצינות ובהקשבה.

לעודד את הילדים לספר, לדבר, תוך כדי מוכנות לתת להם תמיכה ללא קשר למחיר האישי או המשפחתי שאנו נצטרך לשלם על תמיכה זאת. המחויבות המוחלטת לילד היא זאת שתיתן אפשרות לספר סיפורים אשר עלולים לפרק משפחות או אפילו להכניס לכלא דמויות נערצות, כולל פגיעות קשות ביותר בפרנסת המשפחה.

יש להיות ערים לסימנים אשר עלולים להצביע על טראומות, כגון שינויים התנהגותיים חריפים, ירידה בתפקוד, התרחקות מחברה, שינה מרובה או חוסר שינה, הרטבה, פחד לצאת מהבית, אי רצון לבקר בבית של קרובי משפחה (לבית של התוקף) וכדומה.

אם מזהים סימנים, יש לעודד את הילד לספר מה קורה, מבלי ללחוץ. יש זכות או חובה מוחלטת לפלוש לפרטיות של הילד, בחיפוש אחר סימנים של קורבן, לחפש במגירות, להיכנס למחשב של הילד, לפייסבוק שלו ולמייל שלו. לא כדי לחטט או להתערב במרחב הפרטיות החשוב לגדילתו, אלא כדי לגלות סימנים של תקיפה ושל דילמות של שתיקה. אם מה שמגלים בבלשות זאת הם הדברים הרגילים של גיל התבגרות, או מעשי קונדס שמהווים ביטוי לצורך להתנסות, יש להתאפק ולא לחשוף את מקורות המידע. החשיפה מתבקשת רק אם מתגלים סימנים מדאיגים הקשורים לקורבנות, סמים או התחברות לגורמים מסוכנים.

במידה והילד מספר על מקרה של תקיפה מינית יש לאפשר לו לספר, מבלי לעורר כל אשמה אצלו.

יש לשדר אופטימיות ומסר של התמודדות והחלמה מוחלטת ולא להעביר מסר ש"אתה נפגעת נורא", "זה לכל החיים", הזמן רק מחמיר את הפגיעה" וכדומה. מסרים שלעיתים מועברים במדיה ובבתי משפט כדרך נקמה, זכייה בפיצוי או המחשת הרוע שבמקרה. יש להיזהר מאד לא להכניס את הילד או הנער למלכודת שהוא כביכול "פגוע לכל החיים", **אלא לשדר שעם טיפול נכון הוא יכול להחלים ולהמשיך לחוות חוויות שונות, להתפתח וליצור קשרים.**

באופן מעשי הטיפול מתבסס על שלושת עקרונות של טיפול בטרואומה, תוך שימת דגש על מאפיינים ספציפיים של הטרואומה המסוימת הזו ועל הקשיים שנוצרו בתגובה לשלב ההתפתחותי שבו אירעה ההתעללות. חשוב לדעת שטיפול נכון בקורבנות טראומה יכול להבטיח החלמה באחוז ניכר מאד של המקרים.

ההורים או המבוגרים האחראיים האחרים שקולטים את מצוקת הילדים, יינקטו במדיניות של חשיפת האמת, המשדרת לילד ולנער את הביטחון שהם לא עשו שום דבר רע שיש להתבייש בו ושהתוקף הוא האשם האבסולוטי במקרה. במסגרת הפניה לגורמים חיצוניים לבקשת עזרה אפשר לפנות: למשטרה אשר תחקור את המקרים ותרחיק ותעניש את התוקף; ליועצות חינוכיות, אשר להן ההכשרה לזיהוי מצוקות, מתן טיפול ראשוני וידיעה על מקורות להפניה; לארגונים המטפלים בקורבנות לתקיפה מינית, אשר פרוסים בכל הארץ ומפעילים קווי חירום בכל ערוצי התקשורת; לאנשי מקצוע ספציפיים כגון פסיכולוגיים, עובדים סוציאליים ופסיכותרפיסטים. אם פונים לאיש מקצוע כזה חשוב לברר האם יש לו הכשרה וידע ספציפיים בטיפול בטרואומה.

*זכרו: אופן התייחסות הדמויות המטפלות יכול להוות את קו הגבול שבין קושי משמעותי בבריאות הנפשית של הקורבן והטמעת ייאוש מוחלט, לבין תקווה לשינוי!

